

Gustave de Molinari - pierwszy anarchokapitalista

Autor: **Murray Rothbard**

Źródło: mises.org

Tłumaczenie: **Tomasz Kłosiński**

Tekst stanowi fragment rozdziału 14 „After Mill: Bastiat and the French Laissez-faire tradition” książki Murraya Rothbarda pt. An Austrian Perspective on the History of Economic Thought, tom 2.

Spośród wszystkich czołowych libertariańskich ekonomistów francuskich połowy i końca XIX w., najbardziej niezwykłym był urodzony w Belgii [Gustave de Molinari](#) (1819-1912). Urodzony w Liège, syn belgijskiego lekarza i barona¹, który był oficerem armii napoleońskiej, Molinari większość życia spędził we Francji, gdzie stał się płodnym i niestrudzonym pisarzem i redaktorem, który przez całe życie opowiadał się za czystym *laissez-faire*, międzynarodowym pokojem oraz zdecydowaną i nieustępliwą opozycją wobec wszelkich form etatyzmu, kontroli rządowej i militarizmu. W przeciwieństwie do brytyjskiego miękkiego utilitaryzmu w zakresie polityki publicznej, Molinari był niezłomnym mistrzem wolności i prawa naturalnego.

W 1840 roku, w wieku 21 lat, Molinari przyjechał do Paryża, centrum kulturalno-politycznego świata francuskojęzycznego. W 1842 roku wstąpił do [Societe d'Economie Politique](#) — w momencie jej powstania — i został sekretarzem Stowarzyszenia Wolnego Handlu [Bastiata](#), gdy powstało ono w Paryżu w 1846 roku. Wkrótce został jednym z redaktorów czasopisma tego stowarzyszenia pt. *Libre-Échange*. Molinari szybko zaczął intensywnie publikować na łamach prasy wolnohandlowej i wolnorynkowej w Paryżu, stając się w 1847 r. redaktorem [Journal des Économistes](#). W 1846 roku opublikował swoją pierwszą z wielu książek, *Etudes Economiques: sur l'Organisation de la Liberte industrielle et l'abolition de l'esclavage* (Studia ekonomiczne: o organizacji wolności przemysłowej i zniesieniu niewolnictwa).

¹ Baron Philippe de Molinari (1792-1870) — przyp. tłum.

Młody Molinari uderzył jednak w leseferystyczne *Societe d'Economie Politique* jak piorun w 1849 r. swoim najśłynniejszym i najbardziej oryginalnym dziełem. Wygłosił referat, w którym po raz pierwszy w historii ukazał czyste i spójne stanowisko *laissez-faire*, do tego stopnia, że wezwał do swobodnej i nieskrępowanej konkurencji w dziedzinach łączonych zazwyczaj wyłącznie z usługami „publicznymi”: w szczególności w sferze policyjnej i sądowej ochrony osób i własności prywatnej. Molinari argumentował, że jeśli wolna konkurencja jest lepsza i skuteczniejsza w dostarczaniu wszystkich innych towarów i usług, to dlaczego nie w przypadku tego ostatniego bastionu, ochrony policyjnej i sądowej? Pogląd ten ponad sto lat później został nazwany [„anarcho-kapitalizmem”](#).

Molinari po raz pierwszy przedstawił swój pogląd w *Journal des Economistes*, czasopiśmie *Societe*, w lutym 1849 roku². Artykuł ten został szybko rozbudowany do formy książkowej, [„Les Soirees de la Rue Saint-Lazare”](#) (Wieczorki przy ulicy Świętego Łazarza), serii fikcyjnych dialogów pomiędzy trzema osobami: konserwatystą (zwolennikiem wysokich ceł i przywileju monopolu państwowego); socjalistą i ekonomistą (oczywiście nim samym). Ostatni³, czyli jedenasty, *Soiree* rozwijał dalej jego koncepcję, jak w praktyce mogłaby funkcjonować usługi ochronne na wolnym rynku⁴.

Jesienią 1849 r. odbyło się spotkanie *Societe d'Economie Politique* poświęcone radykalnie nowej teorii Molinariego, która została przedstawiona w *Soirees*. Po przedstawieniu przez Molinariego istoty jego propozycji w referacie, zebrani na posiedzeniu dygnitarze libertariańscy podjęli dyskusję. Najwyraźniej nowa teoria ich przerosła, bo niestety nikt nie zajmował się istotą nowej doktryny. [Charles Coquelin](#) i [Frédéric Bastiat](#) mogli jedynie stwierdzić, że żadna konkurencja nie może istnieć nigdzie bez wsparcia ze strony najwyższej władzy państwa (Coquelin), a siła potrzebna do zapewnienia sprawiedliwości i bezpieczeństwa może być narzucona jedynie przez „najwyższą władzę” (Bastiat). Obydwaj wysuwali czysto bezdyskusyjne twierdzenia, i obydwaj tutaj zdecydowali się zignorować to, co doskonale znali we wszystkich innych

² Gustave de Molinari, 'De la production de la securite', *Journal des Economistes*, XXV (Luty 1849), s. 277-90. (Artykuł ten na polski przełożył Jacek Sierpiński: [„Produkcja bezpieczeństwa”](#) — przyp. tłum.).

³ W istocie ostatni jest dwunasty rozdział — przyp. tłum.

⁴ Zob. pełne tłumaczenie (na jęz. angielski) jedenastego *Soiree* w Aneksie do David M. Hart, ['Gustave de Molinari and the Anti-statist Liberal Tradition, Part III'](#), *The Journal of Libertarian Studies*, VI (Winter 1982), s. 88-102. (Polskie tłumaczenie wkrótce ukaże się na naszych łamach — przyp. red.)

kontekstach: że ta „najwyższa władza” z trudem okazała się wiarygodnym gwarantem własności prywatnej w przeszłości lub obecnie (nie mówiąc już o przyszłości).

Spośród wszystkich czołowych zgromadzonych umysłów libertariańskich, tylko [Charles Dunoyer](#) raczył spróbować obalić argument Molinariego. Wyraził ubolewanie, że Molinari został uwiedziony przez „iluzje logiki” i utrzymywał, że „konkurencja między przedsiębiorstwami rządowymi jest chimeryczna, ponieważ prowadzi do gwałtownych starć”. Oprócz ignorowania prawdziwie brutalnych starć, które zawsze miały miejsce między państwami w naszej istniejącej „międzynarodowej anarchii”, Dunoyer nie zdołał zauważyć bardzo realnych zachęt, które istniałyby w anarchistycznym świecie dla przedsiębiorstw sektora obronnego, aby angażowały się w traktaty, kontrakty i arbitraże⁵. Zamiast tego Dunoyer zaproponował oparcie się na „konkurencji” partii politycznych w ramach reprezentatywnego rządu — co nie jest zadowalającym rozwiązaniem problemu konfliktu społecznego z libertariańskiego, antyetatystycznego punktu widzenia. Dunoyer stwierdził również, że najrozsądniej jest pozostawić siłę w rękach państwa, „tam gdzie cywilizacja ją postawiła” — i to zdanie pochodzi od jednego z wielkich twórców teorii państwa będącego wynikiem podboju!

Niestety, poza tymi kilkoma uwagami, zebrani ekonomiści libertariańscy nie ustosunkowali się do tezy Molinariego, ich dyskusja w dużej mierze krytykuje Molinariego za rzekome posunięcie się zbyt daleko w atakowaniu wszelkiego wykorzystania przez państwo władzy wyłączenia⁶.

Szczególnie interesujące było to, jak ogólnie potraktowali niezależnego Molinariego jego koledzy, francuscy leseferystyczni libertariańscy ekonomiści. Mimo że przez wiele dziesięcioleci upierał się przy swoich anarchizmo-kapitalistycznych poglądach na ochronę (np. w *Les Lois Naturelles de l'Economie Politique*, 1887 r.), Molinari nie był traktowany jak parias z powodu swoich heretyckich poglądów. Wręcz przeciwnie, traktowano go tak, jak na to zasługiwał: jako logiczną kulminację ich własnych leseferystycznych

⁵ Zob. Murray N. Rothbard, [„O nową wolność. Manifest libertariański”](#) (Oficyna Wydawnicza VOLUMEN, 2004). Dla omówienie Molinariego i koncepcji całkowitej prywatyzacji ochrony przed przestępczością zob. Bruce L. Benson, 'Guns for Protection and Other Private Sector Responses to the Fear of Rising Crime', in D. Kates (red.), *Firearms and Violence: Issues of Public Policy* (San Francisco: Pacific Institute for Public Policy Research, 1984), s. 346-56. Zob. także Bruce L. Benson, *The Enterprise of Law* (San Francisco: Pacific Institute, 1990).

⁶ Dyskusja na temat tezy Molinariego, zob. *Journal des Economistes*, XXIV (15 October 1849), s. 315-6. Więcej informacji na temat podsumowania tej dyskusji zob. Murray N. Rothbard, „Wstęp”, Molinari, op. cit., przypis 18, s. I-III.

poglądów, które respektowali, choć nie mogli się z nimi w pełni zgodzić. Po śmierci [Joseph Garniera](#) w 1881 r. Molinari został redaktorem *Journal des Economistes*, stanowisko, które zajmował do dziewięćdziesiątego roku życia w 1909 roku⁷. Molinari wycofał się ze swoich anarchistycznych poglądów dopiero w swoich bardzo późnych pracach, począwszy od *Esquisse de l'organisation politique et economique de societe future* (1899). Wycofał się tu w stronę idei jednej monopolistycznej firmy obronno-ochronnej, której usługi byłyby zlecane przez państwo centralne jednej prywatnej korporacji⁸.

O tym, jak Molinari był postrzegany przez kolegów, świadczy przypis Joseph Garniera, redaktora czasopisma, w którym został przedstawiony pierwszy rewolucyjny artykuł Molinariego w 1849 roku. Garnier zaznaczył:

*Chociaż artykuł ten może wydawać się utopijny w swoich wnioskach, uważamy jednak, że powinniśmy go opublikować, aby zwrócić uwagę ekonomistów i dziennikarzy na kwestię, która do tej pory była traktowana tylko powierzchownie i do której jednak w naszych czasach należy podchodzić z większą precyzją. Tak wiele osób wyolbrzymia naturę i prerogatywy rządu, że użytecznym wydaje się ściśle sformułowanie granic, poza którymi interwencja władzy staje się raczej anarchiczna i tyraniczna niż ochronna i korzystna.*⁹

Pięćdziesiąt pięć lat później, w momencie pojawienia się pierwszego angielskiego tłumaczenia dzieła Molinariego, leseferystyczny prawnik i ekonomista, [Frederic Passy](#) (1822-1912), również ponadosiemdziesięcioletek, napisał wzruszający hołd dla swojego starszego przyjaciela i współpracownika.

⁷ Molinari mieszkał w Belgii w dekadzie lat pięćdziesiątych XIX wieku. Do Belgii powrócił po [zamachu stanu Ludwika Napoleona](#) w grudniu 1851 roku, który zapoczątkował despotyzm Bonapartego we Francji. Z pomocą swego przyjaciela [Charlesa de Brouckere'a](#) Molinari został mianowany profesorem ekonomii politycznej w Królewskim Muzeum Przemysłu w Brukseli oraz w Wyższym Instytucie Handlowym w Antwerpii. Jego wykłady w muzeum stanowiły podstawę głównej pracy teoretycznej Molinariego, jego [Cours d'Economie Politique](#) (2 tomy, Paryż, 1863). Molinari kontynuował pisanie artykułów i recenzji dla *Journal des Economistes*. W latach belgijskich założył również w 1855 r. *L'Économiste belge*, dziennik jeszcze bardziej radykalny, który redagował przez kolejne 13 lat. Molinari powrócił do Paryża w 1860 r., zostając w latach 1871-1876 redaktorem naczelnym leseferystycznego dziennika [Journal des Débats](#).

⁸ Książka ta była niestety jedynym dziełem Molinariego, które zostało przetłumaczone na język angielski jako [The Society of Tomorrow](#) (Nowy Jork: G.P. Putnam's Sons, 1904). Dla omówienia odwrotu Molinariego w jego późniejszych latach, a także dla ogólnego omówienia jego poglądów, zob. David M. Hart, ['Gustave de Molinari and the Antistatist Liberal Tradition, Part II'](#), *The Journal of Libertarian Studies*, V (Autumn 1981), s. 399-434.

⁹ Molinari, op. cit., note 18, s. 1-2.

Napisał on o swoim „szacunku i podziwie dla charakteru i talentu” człowieka, „który jest nestorem naszych [...] liberalnych ekonomistów — ludźmi, choć niestety nielicznymi, z którymi z radością stawałem ramię w ramię przez ponad pół wieku”. Następnie Passy stwierdził, że owe liberalne zasady były głoszone przez [Cobdena](#), [Gladstone'a](#) i [Brighta](#) w Anglii oraz przez [Turgota](#), [Saya](#), [Chevaliera](#) i [Bastiata](#) we Francji. „A moja wiara umacnia się z roku na rok, że bez tych zasad, obecne społeczeństwa byłyby pozbawione dobrobytu, pokoju, potęgi materialnej czy godności moralnej”. Molinari, dodał Passy, „trzymał się tych zasad od czasów swojej młodości”, od jego *Soiree de la Rue St. Lazare* z czasów [Rewolucji 1848 roku](#), poprzez wykłady i pisma, po jego redakcję *Journal des Economistes*, gdzie „z miesiąca na miesiąc ten ważny periodyk, którego jest redaktorem naczelnym, powtarza je w nowej odsłonie”. Wreszcie książki Molinariego: „co roku ukazuje się kolejna książka, wyróżniająca się zarówno jasnością ujęcia, jak i godnym podziwu stylem literackim, świadcząca o stałości jego przekonań, nie mniej niż o niesłabnącym wigorze jego umysłu i krzepkiej pogodzie ducha jego późnej starości”¹⁰.

¹⁰ Frederic Passy, "[Prefatory Letter](#)", w Molinari, op. cit., przypis 23, s. XXVIII-XXIX. Sam Passy, płodny autor literatury ekonomicznej, był w pewnym momencie prezesem *Societe d'Economie Politique*, a także członkiem francuskiej Izby Deputowanych w latach 1881-88. W 1867 r. Passy był współzałożycielem Międzynarodowej Ligi Pokoju, a za swoją pracę na rzecz pokoju i międzynarodowego arbitrażu otrzymał w 1901 r. [Pokojują Nagrodę Nobla](#).